

Významné dílo pro současnost i budoucnost

Razvitije rabočego klassa v socialističeskom obščestve (Rozvoj dělnické třídy v socialistické společnosti)

Moskva, Nauka 1982, 527 s.

V měsíci květnu vyšel ve vydavatelství *Nauka* v Moskvě sborník *Rozvoj dělnické třídy v socialistické společnosti* zpracovaný mezinárodním kolektivem vědeckých pracovníků společenskovědních ústavů akademií věd Sovětského svazu, Československa, Maďarska, Bulharska a NDR. Na poradě viceprezidentů akademií věd v květnu roku 1982 v Berlíně byla této práci udělena mezinárodní cena jako vynikajícímu dílu mezinárodního kolektivu, který na základě marxisticko-leninského výzkumu shrnul dosavadní procesy, které probíhají v socialistických zemích pod vedením dělnické třídy a její avantgardy – marxisticko-leninské strany.

Sborník *Rozvoj dělnické třídy v socialistické společnosti* představuje svého druhu významnou průkopnickou práci, a to nejen proto, že je dílem společného internacionálního kolektivu vědců celé řady socialistických zemí, ale hlavně proto, že se zabývá vysoce aktuálními a nanejvýš potřebnými otázkami současného světového revolučního procesu.

Do popředí jsou postaveny otázky vývoje dělnické třídy v socialistických zemích, představujících hlavní materiální, politickou a ideologickou základnu celého světového revolučního procesu. Socialistické země nejen že představují v praxi realizaci věci dělnické třídy – rozvíjené a zobecňované komunistickými stranami – ale současně svým příkladem aktivně působí na myšlení a uvědomění pracujících na celém světě.

Problémy a otázky, které sborník analyzuje, potvrzují, jak vysoce aktuální a správné bylo doporučení jedné z porad tajemníků ústředních výborů komunistických a dělnických stran socialistických zemí, aby se v rámci akademií věd začaly studovat a rozpracovávat ty procesy, které při výstavbě socialismu vznikají, aby byla věnována pozornost způsobu jejich řešení, jejich charakteru a dalšímu rozvoji; a to v rámci světového revolučního procesu a mezinárodních vztahů vůbec.

Sborník analyzuje vývoj dělnické třídy v procesu budování socialismu, analyzuje změny, které probíhají v ní samé i v celé společnosti, na různých historických stupních vývoje. Jsou v něm správně postížena historická a národní specifika jednotlivých národů, jakož i úloha a postavení revoluční třídy v tomto vývoji. Analýza vyvěrá z rozvoje socialismu samého jako mladého, dynamicky se rozvíjejícího společenství. Je nanejvýš potřebná, protože právě toto společenství je středem pozornosti všech pokrokových, revolučních demokratických sil současného světa, a je sledováno všemi národy bojujícími za národní a sociální osvobození, za zabezpečení základní podmínky života a existence lidské civilizace, za uchování světového míru.

Nejdůležitějším východiskem je skutečnost, že dělnická třída v každé společnosti budující socialismus tvoří základní sílu revolučního procesu, která mění a přetváří starý kapitalistický a koloniální systém. Vystoupila na scénu nejen jako politická a mocenská síla, ale zároveň jako obrovské tvůrčí dynamo procesu výroby v nejširším slova smyslu, jako nejmohutnější třída těsně spjatá s výrobou a jejím vědeckým a technickým rozvojem. Právě tato třída určuje základní proud vývoje revoluční přestavby světa a od jejího postavení, boje a přístupu závisí i rozvoj a prohlubování třídního boje v národním, ale i mezinárodním měřítku.

Na rozvoj dělnické třídy v socialistické společnosti je soustředěna především velká pozornost revolučního a pokrokového hnutí, ale i nepřátel socialismu.

Revoluční hnutí hledá cesty jak uskutečnit osvobození dělnické třídy a všech pracujících od sociálního a politického útlatu, zkoumá a učí se ze zkušeností, které nashromáždila dělnická třída socialistických zemí při přestavbě společnosti na nových socialistických základech. Jejich podstatou není jenom odstranění jakéhokoli vykořisťování a útlatu, ale především úsilí o vytváření takové společnosti, v níž se realizují zájmy dělnické třídy a absolutní většiny všech pracujících. Tyto cíle může realizovat dělnická třída jedině ve společnosti, ve které se sama stala vládnoucí třídou a pod vedením své avantgardy marxisticko-leninské strany rozvíjí a realizuje

program přestavby společnosti na vědeckých principech, vyplývajících z ideologie dělnické třídy, z marxismu-leninismu.

Období, které uplynulo od Velké říjnové socialistické revoluce, potvrzuje, že dělnická třída v Sovětském svazu a dalších socialistických zemích nashromáždila obrovské zkušenosti z revolučního procesu přerodu světa. Tyto bohaté zkušenosti byly vždy středem pozornosti revolučního hnutí. Byly podrobovány hluboké analýze a tvořivě uplatňovány v národním a mezinárodním měřítku. Nebylo jediné mezinárodní porady komunistického hnutí, která by nevyzdvihla velký význam zkušeností dělnické třídy socialistických zemí pro revoluční proces a světový vývoj, ať již v období, kdy byl budován socialismus jen v Sovětském svazu, nebo po vzniku světového socialistického společenství. Vždy byla zdůrazňována velká úloha socialistických zemí nejen při výstavbě nové společnosti, ale i jako aktivního vlivného činitele procesů probíhajících ve světě, jako hlavního obránce a bojovníka za světový mír.

Charakteristické pro dělnickou třídu v socialistických zemích je to, že se stala vládnoucí třídou ve společnosti. Tato skutečnost před ní postavila zcela nové úkoly. Její vládnoucí postavení se úplně liší od postavení vládnoucích tříd ve společnosti vykořisťovatelského typu. Je chápána jako hlavní tvůrce nového společenského zřízení, jako budovatel, organizátor a rozdělovatel bohatství, které vytváří především ona sama jako hlavní síla společnosti spolu s ostatními pracujícími. Poslání dělnické třídy se neprojevuje pouze v určování cílů a obsahu společenského vývoje, v konkrétní tvorbě základních a rozhodujících změn, ale i v tom, že svým programem vyjadřuje tužby celé společnosti a umí ji získat a semknout za splnění tohoto programu, vypracovaného vedoucí silou dělnické třídy, komunistickou stranou. Její program zahrnuje dále otázky sociálního zabezpečení, růstu odbornosti, kvalifikace, bezpečnosti práce a zdravotnictví, ale i otázky celého způsobu života socialistické společnosti nejen co do sociálního, ale i věkového složení.

Takové úkoly může úspěšně plnit jediné dělnická třída, jejíž organizovanost a stupeň uvědomělosti je na nejvyšší úrovni. Československé zkušenosti to plně potvrzují a dokazují to i údaje uvedené ve sborníku. Dělnická třída představuje rozhodující část společnosti a zároveň vytváří největší část společenského produktu. Má i rozhodující úlohu při rozvoji všech odvětví národního hospodářství a při stírání rozdílů charakteru práce v průmyslu a zemědělství. Tak se aktivně podílí i na sblížování města a vesnice, na rozvíjení vědeckotechnické revoluce, na sblížování fyzické a duševní práce.

Vývoj v Československu ukazuje, že procesy, které se odehrály při výstavbě socialistického zemědělství, úplně změnily život na vesnici i charakter práce v této oblasti. Sborník správně podtrhuje, že třída družstevního rolnictva, která se vytvořila v období výstavby socialismu, má úplně jiné postavení. Již její vznik probíhal v úzké součinnosti a za přímé pomoci dělnické třídy. Práce v zemědělství nabývala stále více charakteru průmyslové výroby. A tak se objevila třída, která sice nese název družstevní rolnictvo, ale se starým pojmem rolníka má společné už jen to, že vyrábí zemědělské produkty. Dnes je v Československu družstevní rolnictvo velmi těsně spojeno s rozvojem vědeckotechnického procesu. Není jenom uživatelem strojů, ale aktivně se podílí i na jejich vývoji a zdokonalování. Je třeba říci, že produktivita práce v československém zemědělství vzrostla oproti předválečné úrovni čtyřnásobně a vybavenost jednoho pracovníka základními prostředky více než desetinásobně. Došlo k velké koncentraci výrobních celků a dělba práce má obdobnou organizaci jako v průmyslu.

Sociální zabezpečení pracovníků v zemědělství je na stejné úrovni, jako je tomu u dělníků a ostatních pracujících. Jsme rovněž svědky stále širšího vzájemného prolínání činnosti průmyslového dělnictva a rolnictva. V československých podmínkách již není téměř družstevní rodiny, která by byla zaměstnána pouze v družstvu nebo na státním statku. Z každé rodiny je někdo zaměstnán v průmyslu nebo jiné oblasti a je zcela přirozené, že v sezónních obdobích vyznamáhají brigádníci ze závodů, škol a jiných institucí. Třída družstevních rolníků dnes získala nové postavení a místo ve společnosti a tím i svoji charakteristiku. Sborník správně ukazuje, že vysoký stupeň stírání sociálně třídních rozdílů v etapě výstavby rozvinuté socialistické společnosti vyžaduje systematické zkoumání, hlubší analýzu a hodnocení.

Dělnická třída za úzké součinnosti družstevních rolníků a inteligence je i hlavním činitelem při formování socialistického způsobu života, vytváří sociální zázemí pro formování kádrů inteligence z vlastních řad. Navzdory buržoazním teoriím, které hlásají rozplývání dělnické třídy, ignorují, či dokonce popírají její úlohu jako vedoucího činitele v podmínkách vědeckotechnické revoluce, je to právě dělnická třída, která se nejvýrazněji a nejpodstatněji podílí na rozvoji vědeckotechnického pokroku.

Podobný vývoj je možno sledovat i v dalších socialistických zemích.

Nepřátelé dělnické třídy, kapitalisté, ale i různí renegáti, oportunisté se snaží každý dočasný neúspěch, který se vyskytuje v tomto mladém a novém socialistickém společenství, interpretovat jako neschopnost dělnické třídy vést společnost, spravovat stát apod., zpochybňují správnost třídní dělnické politiky a její solidaritu. Jde jim o to, aby se dělnická třída v jejich zemích vzdala své revoluční ideologie, aby se rozdělila na různé skupiny podle sociálních, nacionálních, krajových a jiných zájmů. Tak je možné zdeformovat vlastní zájmy dělnické třídy, oslabit její spojení s komunistickou stranou, oslabit její sílu. Na Západě existuje množství různých ústavů, které se neustále zabývají vývojem v socialistických zemích, očeňují ziskové úspěchy a zkušenosti, odvádějí pozornost k druhořadým otázkám, špiní vše, co bylo za socialismu vytvořeno rukama dělníků, družstevníků a inteligence. Pokoušejí se vytvářet atmosféru jakéhosi komunistického nebezpečí pro tzv. svobodný svět a tak deformují společenské vědomí v kapitalistických zemích. K tomu jim velmi často napomáhají i různé oportunistické a revizionistické teorie, často vycházející i z pera a úst těch, kteří se hlásí k „velkým revolucionářům“, přetvářejícím současný svět.

Historie budování socialismu ukazuje, že skutečným tvůrcem nového života, nové společnosti, nového přístupu k budování vztahů mezi národy a státy je jediné dělnická třída, která pod vedením své avantgardy, marxisticko-leninské strany, je nositelkou základní tendence vývoje lidstva. Socialismus vytváří nejlepší podmínky pro rozvoj aktivity samotné dělnické třídy, ale i ostatních pracujících, a proto jemu oprávněně patří budoucnost.

Tyto, jakož i další aktuální otázky rozvoje dělnické třídy v socialistické společnosti jsou analyzovány, vysvětleny nebo nastoleny v daném sborníku. Skládá se ze dvou hlavních částí a obsahově velmi bohaté přílohy.

První část obsahuje stati představitelů ústředních výborů komunistických a dělnických stran socialistických zemí, a to: K. Černěna, člena politického byra a tajemníka ÚV KSSS, K. Hagera, člena politického byra a tajemníka ÚV SED, M. Ovaria, člena politického byra a tajemníka ÚV MSDS, O. N. Ponomarjova, kandidáta politického byra a tajemníka ÚV KSSS, P. Fedosejeva, viceprezidenta Akademie věd SSSR. Tato část sborníku pojednává především o hlavních společenských problémech, které řeší vládnoucí marxisticko-leninské strany socialistických zemí v současné etapě vývoje. Dotýká se všech oblastí — politické, ekonomické, kulturní, ideologické i vědeckotechnické — které na daném stupni vývoje nastolují a realizují komunistické a dělnické strany. Jsou zde zahrnuty i takové otázky, jako je rozvoj socialistické demokracie, realizace historické mise dělnické třídy apod.

Patří sem také otázka upevňování přátelství a bratrství mezi národy, vytváření nových mezinárodních vztahů, založených na principu rovnosti, nezávislosti, suverenity a skutečné rovnoprávnosti, vzájemné spolupráce a bezpečnosti. Úzce s tím souvisí i problémy boje za mír v celosvětovém měřítku, v němž dělnická třída socialistických zemí hraje hlavní politickou úlohu. Tyto a další otázky se opírají o tvořivé rozpracování principů spojených s budováním rozvinuté socialistické společnosti, nastolených na sjezdech jednotlivých bratrských stran.

Druhá část, zpracovaná mezinárodním kolektivem, představuje analýzu společenských procesů jednotlivých socialistických zemí, a to SSSR, BLR, MLR, NDR a ČSSR. Ukazuje odlišnosti, specifika, která v dělnickém hnutí i v celém historickém vývoji v jednotlivých zemích existovala a existují, jakož i procesy, jimiž se ubíral vývoj dělnické třídy a celé socialistické společnosti v letech výstavby socialismu.

I když každý z autorů se pokoušel rozpracovávat otázky na základě zkušeností své země, je vidět, že mnoho procesů má společný charakter nebo jsou si velmi blízké. To umožnilo, aby se v závěrečném pojednání druhé části autoři pokusili zobecnit zkušenosti získané dělnickou třídou a jejími marxisticko-leninskými stranami. Ukazují některé obecně platné principy postupu při budování socialismu, jakož i specifika, která se v jednotlivých zemích projevují. Sborník je doplněn celou řadou statistických údajů z jednotlivých zemí a v rámci RVHP. Představuje souhrnný statistický materiál umožňující srovnávání určitých obecností i specifík a je příspěvkem pro propagandistickou činnost.

Společné dílo, které se dostává do rukou čtenářům v socialistických zemích, je významným přínosem pro rozvoj marxisticko-leninského zkoumání úlohy dělnické třídy v socialistické společnosti. Je to náročná a velmi záslužná práce.

Tak jako se neustále rozvíjí socialistická výstavba společnosti, dochází i k stále výraznějším změnám ve struktuře této společnosti, k neustálému sblížování neantagonistických tříd a vrstev. Proto i výzkum úlohy dělnické třídy v socialistické společnosti nemůže být uzavřen. Je trvalým a stále aktuálním úkolem, což dokazuje i recenzovaný sborník.

Lze vyslovit uznání československému kolektivu, který se aktivně podílel na analýze vývoje naší dělnické třídy a tak přispěl ke zrodu tohoto záslužného díla aktuálního pro naši vědeckou, politickou a ideově výchovnou práci.

Michal Štefaňák

F. Zich: Význam rozvoje politické aktivity dělníků v procesu formování socialistického způsobu života

Praha, Ústav pro výzkum kultury 1981, 117 s.

Výzkum formování socialistického způsobu života je podstatnou součástí poznávání zákonitostí socialismu, což představuje prvořadý úkol pro společenské vědy. Byl před ně naléhavě postaven zejména v souvislosti se změnami, k nimž docházelo v sedmdesátých letech v naší společnosti, kdy nazrály vnitřní, objektivní i subjektivní podmínky pro výstavbu rozvinuté socialistické společnosti. Byl překonán třídní antagonismus společnosti, avšak nebyl překonán její třídní charakter a vyřešen problém dělby práce na fyzickou a duševní. To znamená, že dosud nebyla naplněna historická role dělnické třídy, a proto zůstává prvořadým politickým úkolem komunistické strany, jako jejího revolučního předvoje, zabezpečovat vedoucí úlohu dělnické třídy. Tento úkol řeší strana — stejně jako komunistické a dělnické strany v ostatních socialistických zemích — v podmínkách třídně rozděleného světa, v jehož nesocialistické části plně působí třídní antagonismus a zároveň dochází k růstu dynamiky politického, ekonomického a kulturního rozvoje světa v důsledku působení světové socialistické soustavy a procesu vědeckotechnické revoluce.

Je přirozené, že se v této situaci klade i otázka úlohy dělnické třídy socialistických zemí ve světovém revolučním procesu, v zápase o prosazení předností socialismu ve veškerém životě, a tedy i při formování socialistického způsobu života.

Ve svém celku je problematika formování socialistického způsobu života po zásluze předmětem společenskovedního výzkumu a tématem množství studií, sborníků a monografií.

Při analýzách mechanismů a lidských aktivit, jež působí na utváření socialistického způsobu života, jsou politické aktivity řazeny na důležité místo. Dosud se však setkáváme s hlubší analýzou vztahu politické aktivity dělnické třídy a utváření socialistického způsobu života zpravidla především ve vědeckém komunismu. V sociologických výzkumech se s pokusy osvětlit konkrétněji tuto souvislost setkáváme jen sporadicky. A právě osvětlení úlohy politické aktivity dělníků při formování socialistického způsobu života je věnována studie F. Zicha.

Svou práci uvádí konstatováním, že při dosavadním zkoumání otázek souvisejících s formováním socialistického způsobu života zůstává poněkud stranou výzkum rozvoje sociálně politických aktivit lidí pro skutečně aktivní vstup každého jednotlivce do tohoto procesu, a zároveň zdůrazňuje, že největší význam přitom má rozvoj sociálně politické aktivity dělnické třídy, která jako vedoucí síla společnosti má největší objektivní zájem na optimálním vývoji socialistické společnosti.

Klade za cíl ukázat „na význam rozvoje sociálně politické aktivity dělníků nejen pro fungování všech složek politické a hospodářské organizace společnosti, ale především pro cílevědomé formování způsobu života“ (s. 11). Opírá se především o vlastní empirické šetření a některé starší zdroje, zejména pokud jde o oblast výzkumu volného času.

Studie je rozdělena do tří kapitol. V první, teoretické, objasňuje *růst vedoucí úlohy dělnické třídy při formování socialistického způsobu života v etapě budování rozvinuté socialistické společnosti*, pro niž byly vytvořeny základní podmínky v předcházejícím období. Vyzvedává význam politické aktivity dělnické třídy, která je mimo jiné páteří prohlubování socialistické demokracie. Na sociálně politickou aktivitu dělnické třídy i jednotlivých dělníků je možno pohlížet jako „na zprostředkující článek, jímž se uskutečňuje dialektika složitého vztahu společenského bytí a společenského vědomí, jako na významnou lidskou činnost, již se realizuje aktivní, cílevědomý vstup subjektu do složitého systému procesů společenského života“ (s. 19). Autor poukazuje i na diferencovanost způsobu života, která odráží především rozdílné postavení lidí ve společnosti, reflektuje však také různé nadstavbové vlivy. Kritizuje jednostrannosti pseudoradikálů a revizionistů, jejichž společným východiskem je subjektivismus při posuzování dosaženého stupně rozvoje socialistického způsobu života. Současně však nezakrývá vnitřní rozpornost způsobu života a různé negativní momenty, jako jsou spotřební tendence, nadřazování individuálních zájmů celospolečenským — zde je ovšem třeba dodat, že nemusí vždy jít jen o hmotné výhody, ale i o nechuť pracovat na úkolech vyžadujících kolektivní spolupráci, a to